

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Wybrane zagadnienia wymiaru sprawiedliwości
i statusu sędziów w Republice Czeskiej

dr Mateusz Żaba

Prawa podstawowe
Warszawa 2022

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Miejsce sądownictwa w systemie organów władzy Republiki Czeskiej	6
3. Niezależność sądownictwa a niezawisłość sędziów	10
4. Powoływanie sędziów	11
5. Delegowanie i przenoszenie sędziów	14
6. Wygaśnięcie oraz zawieszenie sprawowania funkcji sędziego	18
7. Gwarancje wykonywania zawodu sędziego	20
8. Postępowanie dyscyplinarne wobec sędziów	23
9. Zasady etyki wykonywania zawodu sędziego	25
10. Organizacja wymiaru sądownictwa a samorządność sądownictwa w Republice Czeskiej	27
11. Dyskusje nad reformą sądownictwa w Republice Czeskiej	32
12. Uwagi końcowe	34
Wykazy aktów prawnych i orzecznictwa	35
Akty prawne	35
Orzecznictwo	36
Bibliografia	37

Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszej pracy jest przedstawienie wybranych aspektów funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w Republice Czeskiej. W opracowaniu dokonano kompleksowej analizy uregulowania dotyczącego systemu powoływania sędziów, gwarancji wykonywania zawodu sędziego, jak również kwestii przejścia sędziów w stan spoczynku, delegowania sędziów do innych sądów, zakresu immunitetu sędziowskiego oraz postępowania dyscyplinarnego prowadzonego przeciwko sędziom.

Istotnym elementem w ramach analizy jest zaprezentowanie systemu sądów (*soustava soudů*) w Republice Czeskiej oraz ich organizacji wewnętrznej. W ograniczonym zakresie poruszono także kwestię sądownictwa konstytucyjnego i pozycji Sądu Konstytucyjnego (*Ústavní soud*) w ramach wspomnianego systemu. Ponadto, omówiono problematykę rozumienia w doktrynie i orzecznictwie pojęcia sądownictwa i w konsekwencji ujmowania sądów jako odrębnych organów państwowych, a sędziów jako urzędników państwowych. W opracowaniu odniesiono się także do zbioru zasad etyki sędziowskiej oraz kwestii odpowiedzialności sędziowskiej. Przedstawiono również głosy w dyskusji na temat reformy władzy sądowniczej podnoszone w ostatnim dziesięcioleciu.

Dla zachowania pewnej przejrzystości prowadzonego wywodu w początkowej części studium zaprezentowane zostały uwagi dotyczące rozwoju sądownictwa po proklamowaniu niepodległości przez Czechosłowację 28 października 1918 r.¹ i po transformacji ustrojowej i rozpadzie Czechosłowacji 31 grudnia 1992 r.² Dodatkowo w pracy znalazły się odwołania do organizacji samorządu sędziowskiego w zakresie organizacji i obecnej roli w powoływaniu sędziów.

¹ Zob. ustawa o proklamowaniu niezależnego państwa czechosłowackiego (*Zákon o zřízení samostatného státu československého*) z 28 października 1918 r., *Zák. č. 11/1918 Sb.* oraz *Československý stát prohlášen, Lidové Noviny*, 29 października 1918 r., s. 1; <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:25a3b-3d0-61e6-11dc-b964-000d606f5dc6?page=uuid:2552d4b0-61e6-11dc-89d8-000d606f5dc6> (dostęp: 29 sierpnia 2022 r.).

² Zob. art. 1 ust. 1 ustawy konstytucyjnej o rozpadzie Czechosłowacji (*Ústavní zákon zániku České a Slovenské Federativní Republiky*) z 25 listopada 1992 r., *Zák. č. 542/1992 Sb.*

1. Miejsce sądownictwa w systemie organów władzy Republiki Czeskiej

Ustrój Republiki Czeskiej został oparty na formie przedstawicielskiej i ma charakter demokratyczny. Państwo to jest republiką parlamentarną. Stosownie do art. 11 czeskiej konstytucji³ Czechy są państwem unitarnym. Wypada przy tym zaznaczyć, że w czeskim piśmiennictwie zauważa się, iż zasadniczo przez pojęcie „ustrój państwa” należy rozumieć sposób organizacji władzy państwowej i reżim jej funkcjonowania⁴.

Podstawowa zasada dotycząca organizacji władzy została przewidziana przez czeskiego ustawodawcę w art. 2 ust. 1 konstytucji, który sankcjonuje klasyczny trójpodział władzy. W myśl wspomnianego przepisu Lud jest źródłem wszelkiej władzy państwowej i wykonuje ją za pośrednictwem organów władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej⁵.

Jednym z założeń czeskiej konstytucji miało być stworzenie należytych podstaw do rozdzielenia i samodzielnego wykonywania poszczególnych gałęzi władzy. W orzecznictwie i literaturze podkreśla się, że to właśnie niezależność władzy sądowniczej stanowi nierozdzielny atrybut demokratycznego państwa prawa⁶. W efekcie zagwarantowanie i wykonywanie niezależnej władzy sądowniczej może zostać potraktowane jako jedna z podstawowych funkcji państwa demokratycznego⁷.

Stosownie do art. 81 konstytucji władzę sądowniczą sprawują niezawisłe sądy. Co istotne, treść tego przepisu odpowiada w zasadzie treści § 95 ust. 1 konstytucji Republiki Czechosłowackiej z 29 lutego 1920 r.⁸ Przepis ten stanowił, że sądownictwo wykonywane jest przez sądy państwowe, a odrębna ustawa reguluje ich organizację, właściwość rzeczową oraz miejscową oraz postępowanie przed nimi. W czeskim piśmiennictwie wskazuje się, że władza sądownicza,

³ Czeska Konstytucja (*Ústava České republiky*) z 16 grudnia 1992 r., Zák. č. 1/1993 Sb., dalej jako: konstytucja. Zob. art. 11 konstytucji, który stanowi, że terytorium Republiki Czeskiej tworzy nierozdzielną całość, jego granice państwowe mogą być zmieniane jedynie na mocy ustawy konstytucyjnej (*„Území České republiky tvoří nedílný celek, jehož státní hranice mohou být měněny jen ústavním zákonem”*); wszystkie tłumaczenia w tekście pochodzą od autora.

⁴ Zob. J. Boguszak, *Teorie státu a práva. I. díl*, Praha 1969, s. 156.

⁵ „Lid je zdrojem veškeré státní moci; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní”.

⁶ Zob. wyrok Sądu Konstytucyjnego (*Nález Ústavního soudu*) z 15 maja 2012 r., Pl. ÚS 23/09, pkt 44 oraz T. Langášek, [w:] P. Rychetský i in., *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář*, Praha 2015, s. 777.

⁷ Por. V. Pavlíček, J. Hřebejk, *Ústava a Ústavní řád České republiky. Komentář. 1. díl. Ústavní systém*, Praha 1998, s. 271.

⁸ Konstytucja Republiki Czechosłowackiej (*Ústava Československé republiky*) z 29 lutego 1920 r., Zák. č. 121/1920 Sb., dalej jako: konstytucja Republiki Czechosłowackiej lub konstytucja z 1920 r.

tak samo jak władza ustawodawcza i władza wykonawcza stanowi tzw. władzę konstytuowaną (*konstituovaná moc*), a pomiędzy każdą z tych władz zapewniony jest system równowag i hamulców⁹. Władza sądownicza równoważy władzę wykonawczą przede wszystkim za pomocą sądownictwa konstytucyjnego i administracyjnego. Natomiast władza ustawodawcza jest hamowana przez władzę sądowniczą za pomocą narzędzi w ramach sądownictwa konstytucyjnego (*ústavní soudnictví*) i sądownictwa wyborczego (*volební soudnictví*)¹⁰. Tym samym głównym zamiarem podziału władzy ma być nie tylko wzajemna kontrola poszczególnych władz, ale również wyeliminowanie sytuacji, w której którakolwiek z władz miałaby dominować nad pozostałymi.

Obowiązujące przepisy czeskiej konstytucji posługują się wprost pojęciem „władza sądownicza” (*soudní moc*) w odróżnieniu od konstytucji Republiki Czechosłowackiej. Wypada zauważyć, że w przypadku konstytucji Republiki Czechosłowackiej ustawodawca posługiwał się zamiennie pojęciami „sądownictwo” (*soudnictví*) oraz „władza sądownicza”¹¹, a jej rozdział czwarty, regulujący zadania i kompetencje sądów oraz sędziów, został zatytułowany „władza sędziowska” (*moc soudcovská*). Wydaje się, że przyjęcie takiego sposobu redakcji prowadzi do wniosku, iż głównym zamiarem ustawodawcy czechosłowackiego przy formułowaniu poszczególnych rozdziałów konstytucji było w tym miejscu podkreślenie roli podmiotu, który orzeka. Co istotne w odniesieniu do obowiązującej konstytucji, w części ogólnej uzasadnienia do niej zaznaczono, że rozdział konstytucji pt. „Władza sądownicza” wyznacza zadania i pozycję sądów, które w imieniu Republiki Czeskiej wykonują niezawisłą władzę sądowniczą. Oprócz tego rozdział ten reguluje pozycję i właściwość Sądu Konstytucyjnego, który będzie mógł w drodze swojej decyzji uchylić m.in. ustawę lub inny przepis prawny, jeżeli jest sprzeczny z konstytucją¹².

W czeskiej literaturze prawniczej wyrażono różne poglądy dotyczące tego, w jaki sposób należy definiować pojęcie sądownictwa (*soudnictví*). Niektórzy autorzy wskazują, że sądownictwo nie stanowi tylko i wyłącznie czynności, pod którą rozumiemy „sądzenie”, ale również instytucję, która je wykonuje i zasady, które przy tym stosuje¹³. W myśl natomiast innego poglądu przedstawionego w piśmiennictwie, sądownictwo stanowi samodzielną i specyficzną działalność państwa, która jest wykonywana przez sądy jako organizacyjnie samodzielne i niezawisłe organy państwowe¹⁴. W doktrynie został ponadto wyrażony pogląd, że przez pojęcie „sądownictwo” można rozumieć określony system sądów i ich czynności, ewentualnie funkcjonowanie tego systemu¹⁵.

⁹ Zob. V. Sládeček, [w:] V. Sládeček i in., *Ústava České republiky. Komentář*, Praha 2016, s. 844; T. Langášek, [w:] P. Rychetský i in., *Ústava...*, s. 777.

¹⁰ Zob. więcej: V. Sládeček, [w:] V. Sládeček i in., *Ústava...*, s. 844.

¹¹ Por. § 94 ust. 1 oraz § 95 ust. 1 konstytucji Republiki Czechosłowackiej. Analiza obu przepisów prowadzi do wniosku, że słowa użyto zamiennie i należałoby je potraktować jako synonimy.

¹² Uzasadnienie konstytucji Republiki Czeskiej z 16 grudnia 1992 r. (*Důvodová zpráva k Ústavě České republiky*); http://psp.cz/eknih/1992cnr/tisky/t0152_03.htm http://psp.cz/eknih/1992cnr/tisky/t0152_03.htm (dostęp: 27 sierpnia 2022 r.).

¹³ F. Zoulik, *Soudy a soudnictví*, Praha 1995, s. 14.

¹⁴ I. Schelleová, K. Schelle, *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*, Praha 2004, s. 23.

¹⁵ V. Knap, *Přínos středoevropského soudnictví k evropské právní kultuře*, „Právnick” 1993, nr 9, s. 727 i n.

2. System sądów w Republice Czeskiej

Ustawodawca czeski posłużył się bezpośrednio w konstytucji sformułowaniem „system sądów” (*soustava soudů*). Pojęcie to zostało także powtórzone w ustawie o sądach, sędziach, ławnikach i państwowej administracji sądów¹⁶. Stosownie do art. 91 ust. 1 konstytucji oraz § 8 SądUst system sądów tworzą: Sąd Najwyższy (*Nejvyšší soud*), Najwyższy Sąd Administracyjny (*Nejvyšší správní soud*), wyższe sądy (*vrchní soud*), sądy wojewódzkie (*krajský soud*), sądy powiatowe (*okresní soud*). W odniesieniu do tzw. wyższych sądów na terytorium Republiki Czeskiej funkcjonują dwa takie sądy z siedzibami w Pradze oraz w Ołomuńcu. Sądy te orzekają co do zasady jako sądy odwoławcze (drugiej instancji), w których jako sąd pierwszej instancji orzekał sąd wojewódzki oraz w innych sprawach przewidzianych w ustawie (§ 25 SądUst).

System sądów powszechnych w Republice Czeskiej ma charakter czteroszczeblowy. Pierwszy i podstawowy szczebel stanowią wspomniane sądy powiatowe, które – co do zasady – orzekają w sprawach cywilnych, gospodarczych i karnych w pierwszej instancji. Wykaz nazw, obwodów i siedzib sądów powiatowych stanowi załącznik nr 3 do czeskiej ustawy o sądach, sędziach, ławnikach i państwowej administracji sądów (§ 12 ust. 1 SądUst). Obecnie na terytorium Republiki Czeskiej działa 75 sądów powiatowych oraz 10 tzw. sądów obwodowych (*obvodní soudy*), które są charakterystyczne wyłącznie dla miasta stołecznego Pragi i pełnią tam funkcję wspomnianych sądów powiatowych (§ 9 ust. 1 SądUst). Drugi szczebel stanowią sądy wojewódzkie, których na terytorium Republiki Czeskiej powołano osiem wraz z sześcioma filiami. Należy zaznaczyć, że rolę sądu wojewódzkiego w Pradze pełni tzw. Miejski Sąd w Pradze (*Městský soud v Praze*). Sądy wojewódzkie orzekają przede wszystkim jako sądy drugiego stopnia w sprawach, w których rolę sądu pierwszego stopnia pełnił sąd powiatowy. Ponadto, w sprawach wskazanych w ustawie sądy wojewódzkie mogą pełnić funkcję sądu pierwszej instancji. Trzeci szczebel tworzą wspomniane już dwa sądy wyższe: w Pradze (*Vrchní soud v Praze*) i w Ołomuńcu (*Vrchní soud v Olomouci*). Czteroszczeblową strukturę sądów powszechnych zasadniczo zamyka Sąd Najwyższy Republiki Czeskiej.

Co istotne, ustawodawca czeski przewidział w art. 92 konstytucji, że Sąd Najwyższy jest zwierzchnim organem sądowym w sprawach należących do właściwości sądów z wyjątkiem spraw, o których rozstrzyga Sąd Konstytucyjny lub Najwyższy Sąd Administracyjny.

¹⁶ Ustawa o sądach, sędziach, ławnikach i państwowej administracji sądów (Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů) z 30 listopada 2001 r., Zák. č. 6/2002 Sb., dalej jako: SądUst.

Powyższe daje podstawę do twierdzenia, że system sądów w Republice Czeskiej uzupełnia Sąd Konstytucyjny, którego głównym zadaniem jest ochrona konstytucyjności (art. 83 konstytucji).

W dalszej kolejności należy zauważyć, że w przypadku sądownictwa administracyjnego ustawodawca czeski przewidział w zasadzie strukturę dwuszczeblową. Stosownie do przepisu § 3 ust. 1 czeskiej ustawy o postępowaniu przed sądami administracyjnymi¹⁷ w sądowym postępowaniu administracyjnym działają i orzekają sądy wojewódzkie oraz Najwyższy Sąd Administracyjny. W ramach sądów wojewódzkich sądownictwo administracyjne jest wykonywane przez wyspecjalizowane składy senackie oraz wyspecjalizowanych sędziów orzekających w składzie jednoosobowym, jeżeli tak stanowi przepis. Najwyższy Sąd Administracyjny Republiki Czeskiej zasadniczo odgrywa rolę sądu odwoławczego od decyzji wojewódzkich sądów w sprawach administracyjnych. Wyjątkowo sąd ten pełni funkcję sądu pierwszej instancji w przypadku realizacji praw i naruszeń dotyczących wyborów, wznowienia i zawieszenia działalności partii politycznych¹⁸.

¹⁷ Ustawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (*Zákon soudní řád správní*) z 21 marca 2002 r., Zák. č. 150/2002 Sb, dalej jako: PPSAUst.

¹⁸ Zob. § 87 w zw. z § 88 ust. 2 czeskiej ustawy o wyborach do Parlamentu Republiki Czeskiej (*Zákon o volbách do Parlamentu České republiky*) z 27 września 1995 r., Zák. č. 247/1995 Sb.

3. Niezależność sądownictwa a niezawisłość sędziów

Przepis art. 81 konstytucji stanowi, że niezawisłe sądy sprawują władzę sądowniczą w imieniu Republiki. Ustawodawca wskazał tym samym, że sąd w przypadku podejmowania rozstrzygnięć przyjmuje je bezpośrednio w imieniu państwa, a samo orzeczenie czerpie swą moc od władzy wyższej. Przyjęcie powyższej formuły, na którą powołuje się sąd, pośrednio ma na celu podkreślenie, że władza sądownicza jest nie tylko niezależna, ale i bezstronna, oraz jednocześnie, że sam sędzia w danej sprawie będzie rozstrzygać w sposób niezawisły i bezstronny¹⁹.

Doktryna czeska zauważa, że zasadniczo powinno się odróżniać niezawisłość władzy sądowniczej od niezawisłości w trakcie sędziowskiego orzekania²⁰. W odniesieniu do niezawisłości władzy sądowniczej podnosi się, że powinna ona być zarówno niezależna od władzy wykonawczej bądź ustawodawczej, jak i nie powinna być zależna od aktualnej sytuacji politycznej w kraju²¹. Natomiast w przypadku orzekania przez sędziego niezawisłość może zostać sprowadzona do stwierdzenia, że sędzia w danej sprawie ma być niezależny od którejkolwiek ze stron, w sprawie której będzie orzekać.

Niezawisłe sądy (*nezávislé soudy*), o których wspomina czeski ustawodawca w art. 81 konstytucji, mogą być ujmowane dwuaspektowo. W pierwszej kolejności jako niezawisłość jednostki orzekającej, tj. własna niezależna czynność decyzyjna, która jest realizowana przez sędziów w trakcie orzekania. W drugiej natomiast – niezawisłość sądu jako niezależnej jednostki administracyjnej. Należy przywołać w tym miejscu wyrok Sądu Konstytucyjnego z 28 kwietnia 2005 r.²², w ramach którego Sąd dokonał interpretacji pojęcia „niezawisłość sądów”. Sąd Konstytucyjny przyjął w nim stanowisko, że w sytuacji gdy konstytucja mówi o niezawisłości sądów, ma na myśli ich instytucjonalną niezawisłość od władzy ustawodawczej i wykonawczej²³.

¹⁹ Zob. T. Langášek, [w:] P. Rychetský i in., *Ústava...*, s. 780.

²⁰ Więcej zob. J. Sváček, *Nezávislost soudní moci*, „Soudce” 2009, nr 11, s. 17.

²¹ J. Sváček, *Nezávislost*, s. 17–18.

²² Wyrok Sądu Konstytucyjnego (*Nález Ústavního soudu*) z 28 kwietnia 2005 r., Pl. ÚS 60/04, N 96/37 SbNU 297.

²³ „Hovoří-li Ústava o nezávislosti soudů, má tím na mysli jejich institucionální nezávislost na moci zákonodárné a výkonné”.

4. Powoływanie sędziów

Podstawowy warunek powołania osoby do pełnienia funkcji sędziego został przewidziany bezpośrednio w art. 93 ust. 2 konstytucji. W myśl tego przepisu na sędziego może być mianowany obywatel nieskazitelnego charakteru posiadający wyższe wykształcenie prawnicze. Zbiór szczegółowych wymogów formalnych i materialnych, które powinien spełnić kandydat na sędziego, został w zasadzie bezpośrednio uregulowany w przepisach ustawy o sądach, sędziach, ławnikach i państwowej administracji sądów.

Zgodnie z § 60 ust. 1 SądUst mianowanym do pełnienia funkcji sędziego lub ławnika może być obywatel Republiki Czeskiej²⁴, który ma pełną zdolność do czynności prawnych i jest nieskazitelnego charakteru oraz jego doświadczenie i cechy moralne dają rękojmię, że będzie pełnić swoją funkcję w sposób należyty. Co istotne, ustawodawca czeski wskazuje, co należy rozumieć przez pojęcie „nieskazitelny charakter” (*bezúhonný / bezúhonnost*). W myśl § 60 ust. 2 SądUst warunku posiadania nieskazitelnego charakteru nie spełnia osoba, która została prawomocnie skazana za przestępstwo, chyba że na podstawie przepisu szczególnego bądź decyzji prezydenta osoba taka będzie traktowana jak osoba nieskazana. Ustawa przewiduje, że kandydat na sędziego lub ławnika najpóźniej w dniu mianowania musi ukończyć 30 lat i wyrazić zgodę na powołanie go na stanowisko sędziego do określonego sądu (§ 60 ust. 1 *in fine* SądUst).

Jak wskazuje się w piśmiennictwie, ustanie (*zánik*) obywatelstwa czeskiego skutkuje wygaśnięciem funkcji sędziego *ex lege*²⁵. Natomiast w przypadku gdy kandydat na sędziego posiada oprócz obywatelstwa Republiki Czeskiej również obywatelstwo innego kraju, przyjmuje się, że przesłanka z § 60 ust. 1 SądUst jest spełniona, albowiem ustawodawca czeski nie przewidział obowiązku posiadania wyłącznie jednego – czeskiego obywatelstwa.

W przypadku przesłanki pełnej zdolności do czynności prawnych musi ona być spełniona przez cały okres pełnienia funkcji, a w przypadku jej ograniczenia dochodzi *ex lege* do wygaśnięcia pełnienia funkcji przez dotychczasowego sędziego²⁶.

²⁴ W myśl przepisów ustawy z 11 czerwca 2013 r. o obywatelstwie Republiki Czeskiej (*Zákon o státním občanství České republiky*), Zák. č. 186/2013 Sb.

²⁵ Zob. J. Kocourek, *Zákon o soudech a soudcích. Komentář*, Praha 2015, s. 132.

²⁶ J. Kocourek, *Zákon...*, s. 133.

Obecna granica ukończenia 30 lat obowiązuje od 1 lipca 2003 r., przed tą datą granica wieku wynosiła dla kandydatów na sędziów 25 lat²⁷. Wspomniany wiek kandydat musi osiągnąć najpóźniej w dniu mianowania do pełnienia funkcji sędziego.

W odniesieniu natomiast do przesłanki wyrażenia zgody na powołanie do pełnienia funkcji sędziego w piśmiennictwie przyjmuje się, że chodzi o złożenie oświadczenia woli, na podstawie którego można wywieść, że zgoda została skutecznie złożona²⁸. Dodatkowo, zgoda musi być najpóźniej wyrażona w dniu mianowania kandydata do pełnienia funkcji sędziego. W przypadku przesłanki wyrażenia zgody na powołanie do określonego sądu, do wyrażenia tej zgody musi dojść podobnie jak w odniesieniu do poprzedniej przesłanki najpóźniej w dniu mianowania kandydata do pełnienia funkcji sędziego. Sędzia, który odwoła swoją uprzednią zgodę na przydzielenie go do określonego sądu, jest traktowany tak, jakby nie był mianowany do wykonywania funkcji (§ 67 ust. 2 SądUst).

Kluczowym warunkiem dla powołania osoby do pełnienia funkcji sędziego jest ukończenie wyższych studiów prawnych (§ 60 ust. 3 SądUst). Jednocześnie taka osoba musi zdać specjalistyczny egzamin prawniczy (*odborná justiční zkouška*) z wynikiem pozytywnym. Jak podkreśla się w czeskim piśmiennictwie, ten wymóg ma na celu zapewnienie jak najwyższego poziomu kandydatów na przyszłych sędziów²⁹. Należy podkreślić, że ustawodawca czeski przewiduje, iż za specjalistyczny egzamin prawniczy uważa się – oprócz egzaminu sędziowskiego – również egzamin adwokacki, egzamin notarialny czy egzamin na komornika sądowego (§ 60 ust. 5 SądUst).

Szczegółowe warunki dla kandydatów na sędziów zostały przewidziane w ustawie z 4 października 1991 r. o niektórych kolejnych warunkach wykonywania poszczególnych funkcji w organach państwowych i organizacjach Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Czeskiej Republiki i Słowackiej Republiki³⁰. Warunkiem wykonywania funkcji sędziego jest, aby osoba w okresie od 25 lutego 1948 r. do 17 listopada 1989 r. m.in. nie była członkiem Korpusu Bezpieczeństwa Narodowego (*Sbor národní bezpečnosti*), nie działała w Służbie Bezpieczeństwa (*Státní bezpečnost*); nie była ewidowana w materiałach Służby Bezpieczeństwa jako rezydent, agent, posiadacz konspiracyjnego mieszkania, informator bądź ideowy współpracownik Służby Bezpieczeństwa; nie była członkiem Milicji Obywatelskiej (*lidové milice*) itd. (§ 2 DekomUst).

Sposób powoływania sędziów w Republice Czeskiej został określony w art. 93 konstytucji oraz § 61–67 SądUst. I tak sędzia do pełnienia swoich funkcji jest mianowany przez prezydenta na czas nieograniczony, a wykonywanie swojej funkcji podejmuje z chwilą złożenia

²⁷ J. Kocourek, *Zákon...*, s. 138.

²⁸ J. Kocourek, *Zákon...*, s. 138.

²⁹ Por. I. Schelleová, K. Schelle, *Soudnictví...*, s. 487.

³⁰ *Zákon kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky*, Zák. č. 451/1991 Sb., dalej jako: DekomUst.

ślubowania. Po złożeniu ślubowania minister sprawiedliwości na podstawie swojej decyzji przydziela sędziego po otrzymaniu jego uprzedniej zgody do określonego sądu powiatowego, o ile przepis szczególny nie stanowi w tym przedmiocie inaczej (§ 67 ust. 1 SądUst). W decyzji o powołaniu do sprawowania funkcji w danym sądzie minister sprawiedliwości wskazuje także dzień, od którego dany sędzia zacznie pełnić swoją funkcję. Sędzia musi rozpocząć pełnienie swojej funkcji w ciągu trzech miesięcy od nominacji. W przypadku gdy sędzia nie wyrazi zgody na powołanie do pełnienia funkcji w terminie trzech miesięcy, będzie on traktowany tak, jakby nominacja na funkcję sędziego nie miała miejsca³¹. Dodatkowo, delegowanie sędziego ma miejsce w stosunku do konkretnego sądu, nigdy do jego wydziału zamiejscowego, ponieważ przepisy ustawy wskazują na przydzielenie do konkretnego sądu, a nie konkretnego miejsca pracy³².

Procedura powoływania sędziów do Sądu Konstytucyjnego została natomiast określona przepisami konstytucji oraz ustawy o Sądzie Konstytucyjnym³³. Stosownie do art. 84 ust. 1 konstytucji Sąd Konstytucyjny składa się z 15 sędziów, którzy są mianowani na okres 10 lat. Sędziów mianuje prezydent za zgodą Senatu (art. 84 ust. 2 konstytucji oraz § 6 ust. 1 Konst-SądUst). Uzyskanie zgody Senatu jest wymagane przed prezydenckim mianowaniem sędziego do Sądu Konstytucyjnego. W konsekwencji prezydent jedynie wnioskuje o wyrażenie zgody na powołanie kandydata na sędziego Sądu Konstytucyjnego³⁴.

³¹ Por. I. Schelleová, K. Schelle, *Soudnictví...*, s. 487.

³² J. Kocourek, *Zákon...*, s.161.

³³ Ustawa o Sądzie Konstytucyjnym (Zákon o Ústavním soudu) z 16 czerwca 1993 r., Zák. č. 182/1993 Sb., dalej jako: KonstSądUst.

³⁴ W czeskim piśmiennictwie podkreśla się, że we wspomnianym przepisie chodzi nie o potwierdzenie (łac. *ratihabitio*), ale o zgodę (łac. *confirmatio*) Senatu (zob. J. Filip, P. Holländer, V. Šimíček, *Zákon o Ústavním soudu*. Komentář, Praha 2007, s. 32–33).

5. Delegowanie i przenoszenie sędziów

Obecnie obowiązującą zasadą w prawie czeskim jest, że sędzia mianowany do pełnienia swojej funkcji jest przydzielany do określonego sądu powiatowego³⁵. Wyjątkiem od powyższej reguły jest sytuacja, w której sędzia zostaje bezpośrednio oddelegowany do sądu wyższej instancji. Aby mogło w ogóle dojść do takiej sytuacji, musi zostać spełniony szereg dodatkowych warunków natury formalnej. Stosownie do § 67 ust. 1 zd. 2 SądUst minister sprawiedliwości jest uprawniony po uzyskaniu uprzedniej zgody sędziego do delegowania go bezpośrednio do sądu wojewódzkiego albo wyższego. Aby dany sędzia został bezpośrednio delegowany do sądu wyższej instancji, musi zostać spełniony warunek formalny w postaci uprzedniego wykonywania przez takiego sędziego czynności prawniczych co najmniej przez osiem lat. Dodatkowo ustawodawca czeski przewidział możliwość delegowania sędziego bezpośrednio do Sądu Najwyższego, jeżeli taki sędzia wykonywał czynności prawnicze co najmniej przez 10 lat. Zarówno w przypadku delegowania do sądu wyższej instancji, jak i do Sądu Najwyższego została wprowadzona dodatkowa przesłanka w postaci posiadania specjalistycznej wiedzy, która daje rękojmię wykonywania funkcji sędziego w takich sądach.

W piśmiennictwie podkreśla się, że osoby spełniające kryteria do bycia delegowanym do sądu wyższej instancji nie mają w tym zakresie jakiegokolwiek roszczenia³⁶. To wyjątkowe delegowanie do sądu wyższego stopnia stanowi fakultatywną decyzję ministra sprawiedliwości.

W odniesieniu do sędziów mających orzekać w sprawach o charakterze sądowoadministracyjnym ustawodawca czeski wprowadził natomiast dodatkowe przesłanki w zakresie możliwości bezpośredniego oddelegowania do sądu wojewódzkiego. Zgodnie z § 121 PPSAUst do sądu wojewódzkiego może zostać delegowany sędzia pod warunkiem, że przynajmniej przez pięć lat wykonywał praktykę prawną bądź naukową, względnie czynności pedagogiczne z obszaru prawa konstytucyjnego, administracyjnego lub finansowego albo uzasadniają to wyniki jego aplikacji i specjalistycznego egzaminu prawniczego. Natomiast w przypadku sędziów mających orzekać w Najwyższym Sądzie Administracyjnym powyższe warunki temporalne zostały wydłużone do 10 lat, przy czym na taką delegację musi wyrazić zgodę Prezes Najwyższego Sądu Administracyjnego.

³⁵ Zob. J. Kocourek, *Zákon...*, s. 161.

³⁶ J. Kocourek, *Zákon...*, s. 162.

W doktrynie szereg wątpliwości wywołuje interpretacja przesłanki wykonywania czynności prawniczych (*vykonávání právnické činnosti*)³⁷. Przyjmuje się, że za rzeczywiste wykonywanie praktyki prawniczej należy traktować tylko taką czynność prawniczą, której głównym przedmiotem jest samodzielne i codzienne stosowanie przepisów prawnych, działalność legislacyjna, pedagogiczna w szkołach wyższych w ustawowo wskazanych kierunkach prawnych itp.³⁸ W piśmiennictwie wskazano także, że należy mieć tutaj na względzie powszechnie przyjmowaną w teorii prawa definicję „praktyki prawniczej” jako aktywnej działalności prawników, względnie innych osób, która polega na profesjonalnym stosowaniu prawa³⁹. Wskazuje się przy tym, że nie można za czynność prawniczą traktować funkcji określonych przez pracodawcę jako prawnicze, jeżeli ich treścią była objęta przede wszystkim działalność organizacyjna (np. sekretariaty organów osób prawnych) bądź działalność, która jedynie jest związana z realizacją czynności prawnych, jeżeli ich podstawą jest realizacja czynności w sposób mechaniczny i powtarzalny (np. przygotowywanie powtarzalnych umów na identycznych z góry przygotowanych formularzach)⁴⁰.

Sędzia może odwołać swoją dotychczasową zgodę na delegowanie do określonego sądu wyższego. W przypadku gdy sędzia odwoła swoją zgodę na delegowanie go do określonego sądu, będzie on traktowany tak, jakby nominacja na funkcję sędziego nie miała miejsca (§ 67 ust. 2 SądUst). Adresatem odwołania zawsze musi być minister sprawiedliwości⁴¹.

Minister sprawiedliwości w swojej decyzji o delegowaniu danego sędziego do konkretnego sądu wyższej instancji wskazuje na podstawie zgody sędziego również dzień rozpoczęcia pełnienia funkcji. Dzień ten musi zostać ustalony najpóźniej do trzech miesięcy od dnia mianowania na sędziego. Podobnie jak miało to miejsce w przypadku powołania sędziego do jednego z sądów okręgowych, jeżeli sędzia nie wyrazi zgody na powołanie do pełnienia funkcji w terminie trzech miesięcy, będzie on traktowany tak, jakby nominacja na funkcję sędziego nie miała w ogóle miejsca. Zgoda musi być wyrażona przed upływem trzymiesięcznego terminu i adresowana do ministra sprawiedliwości⁴².

Ustawodawca czeski przewiduje także mechanizm czasowego oddelegowania sędziego (*Dočasné přidělení*). Stosownie do § 68 ust. 1 SądUst sędziego delegowanego do określonego sądu albo przeniesionego do innego sądu można za jego zgodą oddelegować na okres maksymalnie trzech lat do innego sądu w celu zapewnienia właściwego wykonywania sądownictwa albo do Akademii Prawnej (*Justiční akademie*)⁴³ w celu wykorzystania jego doświadczenia. O czasowym oddelegowaniu decyduje odpowiednio: (1) prezes sądu wojewódzkiego po konsultacji

³⁷ J. Kocourek, *Zákon...*, s. 163.

³⁸ J. Kocourek, *Zákon...*, s. 163.

³⁹ V. Knapp, *Teorie práva*, Praha 1995, s. 9.

⁴⁰ J. Kocourek, *Zákon...*, s. 163.

⁴¹ J. Kocourek, *Zákon...*, s. 165.

⁴² J. Kocourek, *Zákon...*, s. 166–167.

⁴³ Jest to instytucja czeskiego resortu sprawiedliwości mająca swoją siedzibę w Kormierzyżu (Kroměříž) odpowiedzialna za kształcenie sędziów, prokuratorów i innych pracowników Ministerstwa Sprawiedliwości.

z prezesem sądu, do którego ma być czasowo oddelegowany sędzia, jeżeli chodzi o czasowe delegowanie sędziego do innego sądu powiatowego znajdującego się w obszarze właściwości tego sądu wojewódzkiego albo po konsultacji z prezesem innego sądu wojewódzkiego w przypadku czasowego oddelegowania sędziego do takiego sądu wojewódzkiego; (2) minister sprawiedliwości po konsultacji z prezesem sądu, w którym pełni swoją funkcję dany sędzia, jeżeli taki sędzia miałby zostać oddelegowany do Akademii Prawnej; (3) minister sprawiedliwości na wniosek właściwego prezesa sądu krajowego, sądu wyższego, Sądu Najwyższego albo Najwyższego Sądu Administracyjnego, do których dany sędzia ma być czasowo oddelegowany po konsultacji z prezesem tego sądu, w którym pełni swoją funkcję dany sędzia.

Jak wskazuje się w piśmiennictwie, jeżeli dany sędzia został czasowo oddelegowany do danego sądu na okres krótszy niż trzy lata, istnieje możliwość wydłużenia takiego okresu do maksymalnego okresu ustawowego⁴⁴. Po upływie maksymalnego okresu czasowego oddelegowania sędzia wraca do pełnienia swoich funkcji do sądu, z którego został oddelegowany. Technicznie obowiązek pełnienia funkcji sędziego w pierwotnym sądzie rozpoczyna się w dniu następującym po upływie okresu czasowego oddelegowania.

W świetle § 70a ust. 1 SądUst za czasowe oddelegowanie sędziego uważa się także sytuację, kiedy sędzia za swoją zgodą albo na swój wniosek został oddelegowany celem wykorzystania jego doświadczenia do organu lub organizacji mających siedzibę poza terytorium Republiki Czeskiej, do pokojowej lub ochronnej operacji bądź do pomocy humanitarnej poza terytorium Republiki Czeskiej na okres nieprzekraczający pięciu lat lub na jedną kadencję. O tego rodzaju czasowym oddelegowaniu decyduje minister sprawiedliwości.

Kolejną instytucją umożliwiającą zmianę dotychczasowego miejsca orzekania jest instytucja przeniesienia sędziego (*překládání soudce*) uregulowana w zasadzie w przepisach § 71–73 SądUst. Stosownie do § 71 ust. 1 SądUst sędziego delegowanego do wykonywania funkcji w określonym sądzie można za jego zgodą albo na jego wniosek przenieść do wykonywania funkcji sędziego w innym sądzie. Tym samym sędzia może zostać przeniesiony do równorzędnego sądu z siedzibą w innym mieście. Natomiast w odniesieniu do sądów wyższych instancji ustawodawca przewidział wymóg spełnienia warunków formalnych. I tak, do Sądu Najwyższego może zostać przeniesiony sędzia, który ma przynajmniej dziesięcioletnią praktykę prawną i który swoim specjalistycznym doświadczeniem daje rękojmię właściwego wykonywania funkcji sędziego. W odniesieniu do sądów wojewódzkich i sądów wyższych przeniesienie jest możliwe, jeżeli sędzia, który ma zostać przeniesiony, ma przynajmniej ośmioletnią praktykę prawną i który swoim specjalistycznym doświadczeniem daje rękojmię właściwego wykonywania funkcji sędziego. W każdym z powyższych przypadków został zaakcentowany element wolicjonalny danego sędziego, albowiem do takiego przeniesienia może dojść za jego zgodą albo na jego wniosek. Tym samym podmiotem inicjującym nie musi być sam sędzia, ale nie zostało to wykluczone.

⁴⁴ J. Kocourek, *Zákon...*, s. 171.

O przeniesieniu sędziego decyduje minister sprawiedliwości po konsultacji z prezesem sądu, do którego ma być przeniesiony dany sędzia, względnie z prezesem właściwego sądu wojewódzkiego, jeżeli jest mowa o przeniesieniu sędziego do innego sądu powiatowego mającego siedzibę w obszarze właściwości takiego sądu wojewódzkiego oraz z prezesem sądu, z którego jest przenoszony dany sędzia, względnie z prezesem właściwego sądu wojewódzkiego, jeżeli ma dojść do przeniesienia sędziego orzekającego w sądzie znajdującym się w obszarze właściwości takiego sądu wojewódzkiego. Dodatkowo w odniesieniu do przeniesienia do Sądu Najwyższego bądź do Najwyższego Sądu Administracyjnego wymagana jest zgoda prezesa takiego sądu.

Czeski ustawodawca przewidział szczególną możliwość przeniesienia sędziego bez jego zgody do wykonywania funkcji sędziego w określonym sądzie (*překládání soudce bez jeho souhlasu k výkonu funkce k určitému soudu*). Stosownie do § 72 ust. 1 SądUst, jeżeli w drodze ustawy dojdzie do zmian w organizacji sądu, zmian w jego właściwości bądź zmiany okręgu wykonywania wymiaru sprawiedliwości danego sądu i nie jest możliwe zapewnienie wykonywania właściwego sądownictwa w inny sposób, można przenieść sędziego do innego sądu bez jego zgody bądź wniosku. Przez zmianę w organizacji sądu należy rozumieć m.in. zmianę polegającą na odebraniu sędziom określonej części kompetencji, które dotąd należały wyłącznie do nich i przeniesienie ich na inne sądy i sprawujących w nich swoje funkcje sędziów⁴⁵. Przeniesienie sędziego w tym trybie nie musi być związane wyłącznie z reorganizacją sądu bądź zmianą jego właściwości, ale może być uwarunkowane niemożliwością zapewnienia w inny sposób wykonywania właściwego sądownictwa. O przeniesieniu sędziego decyduje minister sprawiedliwości po konsultacji z prezesem sądu, do którego ma zostać przeniesiony taki sędzia.

⁴⁵ J. Kocourek, *Zákon...*, s. 189.

6. Wygaśnięcie oraz zawieszenie sprawowania funkcji sędziego

Ustawodawca czeski przewidział *expressis verbis*, że funkcja sędziego ustaje: (1) z upływem roku kalendarzowego, w którym sędzia osiągnął 70 lat; (2) w dniu uprawomocnienia się orzeczenia, na podstawie którego stwierdzono, że z powodu wskazanego w § 91 SądUst⁴⁶ sędzia jest niezdolny do sprawowania funkcji sędziego; (3) w dniu uprawomocnienia się orzeczenia, na podstawie którego sędzia został skazany za przestępstwo popełnione umyślnie lub został skazany na bezwarunkowe pozbawienie wolności za przestępstwo nieumyślne; (4) w dniu uprawomocnienia się orzeczenia, na podstawie którego został na sędziego nałożony środek karny w postaci odwołania z funkcji sędziego; (5) w dniu uprawomocnienia się orzeczenia, na podstawie którego sędzia został ograniczony w zdolności do czynności prawnych; (6) w dniu, w którym sędzia zrzekł się obywatelstwa Republiki Czeskiej; (7) w dniu śmierci sędziego lub uprawomocnienia się orzeczenia w przedmiocie uznania go za zmarłego.

Oprócz powyższych zdarzeń powodujących ustanie pełnienia funkcji (urzędu) sędziego przewidziana została także instytucja zrzeczenia się pełnienia funkcji (§ 95 ust. 1 SądUst). Zrzeczenie się funkcji jest jedynym sposobem zakończenia pełnienia funkcji (i tym samym stosunku pracy) sędziego, do którego może dojść wyłącznie wskutek czynności prawnej sędziego po złożeniu przez niego oświadczenia woli⁴⁷. Warunkiem tego sposobu zakończenia pełnienia funkcji jest doręczenie oświadczenia sędziego do prezydenta Republiki Czeskiej. Funkcja sędziego ustaje po upływie trzech miesięcy kalendarzowych następujących po miesiącu, w którym takie oświadczenie zostało doręczone prezydentowi. Dodatkowo na sędziego został nałożony obowiązek niezwłocznego przedłożenia kopii oświadczenia o zrzeczeniu się funkcji prezesowi właściwego sądu.

Czeskie ustawodawstwo w ramach przepisów ustawy o sądach, sędziach, ławnikach i państwowej administracji sądów przewidział specjalne instytucje zawieszenia sędziego w sprawowaniu funkcji⁴⁸. W § 99 ust. 1 SądUst wskazano katalog zdarzeń skutkujących po

⁴⁶ Stosownie do tego przepisu sędzia jest niezdolny sprawować funkcje sędziego, jeżeli: jego zły stan zdrowia nie pozwala mu przez długi czas pełnić swojej funkcji, był prawomocnie skazany za przestępstwo i takie skazanie nie stanowiło powodu do zakończenia funkcji sędziego, ale popełniony czyn, za który sędzia został skazany, ze swej natury podważa wiarygodność dalszego sprawowania przez niego funkcji lub w ciągu ostatnich pięciu lat przed złożeniem wniosku o wszczęcie postępowania w sprawie zdolności sędziego do pełnienia obowiązków, co najmniej trzykrotnie został prawomocnie uznany winnym przewinienia dyscyplinarnego, a fakt ten podważa wiarygodność dalszego sprawowania przez niego funkcji.

⁴⁷ Por. J. Kocourek, *Zákon...*, s. 257.

⁴⁸ Dosłownie zwolnienia sędziego ze sprawowania funkcji (*Dočasné zproštění výkonu funkce*).

stronie ministra sprawiedliwości obowiązkiem wydania decyzji o zawieszeniu sędziego w sprawowaniu funkcji. Do tych zdarzeń należą: (1) mianowanie sędziego na sędziego Sądu Konstytucyjnego – na okres pełnienia tej funkcji; (2) powołanie sędziego na sędziego lub asystenta sądu międzynarodowego; (3) czasowe oddelegowanie sędziego do Ministerstwa Sprawiedliwości bądź Akademii Prawnej – na okres pełnienia tam funkcji; (4) oddelegowania sędziego do organu lub organizacji z siedzibami poza terytorium Republiki Czeskiej, do pokojowej lub ochronnej operacji bądź do pomocy humanitarnej poza terytorium Republiki Czeskiej – na okres oddelegowania. Natomiast w przepisie § 100 SądUst wskazano katalog zdarzeń, które uprawniają ministra sprawiedliwości do wydania decyzji o zawieszeniu sędziego w sprawowaniu funkcji. Pośród tych zdarzeń wskazano: (1) prowadzenie postępowania karnego aż do chwili prawomocnego zakończenia tego postępowania; (2) prowadzenie postępowania, w ramach którego w akcie oskarżenia wniesiono o nałożenie środka karnego w postaci odwołania z funkcji aż do chwili prawomocnego zakończenia postępowania; (3) wszczęcie postępowania wskazanego w § 91 SądUst, którego przedmiotem jest orzeczenie niezdolności do sprawowania funkcji sędziego aż do chwili prawomocnego zakończenia tego postępowania.

7. Gwarancje wykonywania zawodu sędziego

Stosownie do art. 82 ust. 2 konstytucji sędzia nie może wbrew swojej woli zostać odwołany albo przeniesiony do innego sądu. Wyjątki wynikające zwłaszcza z odpowiedzialności dyscyplinarnej przewiduje natomiast ustawa. Analogiczne uregulowanie znajdowało się także w konstytucji z 1920 r., w której ustawodawca czechosłowacki w § 99 ust. 1 zd. 1 przewidział, że sędziowie są powoływani na swoje stanowiska zawsze na stałe. Ustawodawca przedwojenny zaznaczył dodatkowo, że wbrew swej woli sędzia może zostać przeniesiony na okres przewidziany w ustawie jedynie w przypadku reorganizacji sądu albo na podstawie prawomocnego dyscyplinarnego wyroku.

Kluczowym elementem gwarantującym rzetelne i niezależne pełnienie funkcji sędziego jest immunitet sędziowski, którego zasadnicze granice zostały wskazane w § 76 SądUst. Stosownie do jego postanowień za czyny popełnione przy wykonywaniu funkcji sędziego bądź w związku z wykonywaniem takiej funkcji sędzia może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej bądź zatrzymany jedynie za zgodą prezydenta. Organ, który wszczął postępowanie karne wobec sędziego, jest zobowiązany poinformować o tym Ministerstwo Sprawiedliwości i prezesa sądu, w którym sędzia pełni swoje funkcje. Wniosek o wyrażenie zgody na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej bądź na zatrzymanie powinien być skierowany przez właściwy organ bezpośrednio do prezydenta, nigdy za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości⁴⁹. Wymóg uzyskania takiej zgody dotyczy zarówno osób pełniących funkcję sędziego, jak i osób, które taką funkcję pełniły w przeszłości. Powyższe było przedmiotem rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego. W postanowieniu z 29 maja 2002 r.⁵⁰ stwierdził on, że „organ prowadzący postępowanie karne, jeżeli zamierza pociągnąć do odpowiedzialności karnej osobę sędziego bądź byłego sędziego za czyn dokonany przez taką osobę przy wykonywaniu albo w związku z wykonywaniem funkcji sędziego, musi uprzednio złożyć wniosek o udzielenie zgody na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej do prezydenta i dopiero potem, jeżeli taka zgoda została udzielona, wszcząć postępowanie w przedmiocie pociągnięcia do odpowiedzialności karnej”⁵¹.

⁴⁹ Zob. J. Kocourek, *Zákon...*, s. 204.

⁵⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego Republiki Czeskiej (*Usnesení Nejvyššího soudu České republiky*) z 29 maja 2002 r., 11 Tcu 67/2002.

⁵¹ „Orgán vedoucí trestní řízení, pokud má v úmyslu zahájit trestní stíhání vůči osobě soudce nebo bývalého soudce, a to pro čin spáchaný touto osobou při výkonu nebo v souvislosti s výkonem funkce soudce, musí nejdříve požádat o udělení souhlasu s trestním stíháním prezidenta republiky a teprve, byl-li takový souhlas udělen, může trestní stíhání zahájit“.

W przypadku sędziów Sądu Konstytucyjnego ustawodawca przewidział regulację specjalną w art. 86 ust. 1 i 2 konstytucji. Kwestia immunitetu karnoprawnego sędziego Sądu Konstytucyjnego była przedmiotem ustawy konstytucyjnej z 20 marca 2013 r., która nowelizowała w tym zakresie czeską konstytucję⁵². W świetle poprzedniego brzmienia art. 86 ust. 1 zd. 2 konstytucji sędzia Sądu Konstytucyjnego nie mógł być pociągnięty do odpowiedzialności karnej bez zgody Senatu. Jeżeli Senat nie wyraził zgody, możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej była całkowicie wyłączona. Obecnie przepis ten przewiduje, że sędzia Sądu Konstytucyjnego nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej bez zgody Senatu. Jeżeli Senat nie wyrazi zgody, pociągnięcie do odpowiedzialności karnej jest niemożliwe w czasie trwania funkcji sędziego Sądu Konstytucyjnego. Jak podnosi się w doktrynie, powyższa zmiana została wprowadzona, ponieważ poprzednia redakcja przepisu była krytykowana⁵³.

W myśl art. 86 ust. 2 obowiązującej konstytucji sędziego Sądu Konstytucyjnego można zatrzymać jedynie w razie schwytania go na gorącym uczynku przy dokonywaniu czynu karalnego albo bezpośrednio po tym czynie. Właściwy organ powinien zawiadomić przewodniczącego Senatu o zatrzymaniu sędziego. W sytuacji gdy przewodniczący Senatu w ciągu 24 godzin od zatrzymania nie wyda zgody na przekazanie sprawy zatrzymanego sędziego do sądu, właściwy organ jest zobowiązany uwolnić tego sędziego.

Zapewnieniu niezawisłości sędziowskiej służy także instytucja niepołączalności (*neslučitelnost*), która została przewidziana w art. 82 ust. 3 konstytucji. Wskazano tam, że funkcja sędziego jest niepołączalna ze stanowiskiem prezydenta Republiki, członka parlamentu lub z jakąkolwiek inną funkcją w administracji publicznej. Co istotne, ustawy szczególne mogą określać inne sfery działalności, z jakimi niemożliwe jest łączenie wykonywania funkcji sędziego. Niepołączalność funkcji sędziego z urzędem prezydenta jest związana zarówno z faktem, że sędziowie są powoływani właśnie przez prezydenta, jak i tym, że prezydent jest organem władzy wykonawczej. Natomiast zakaz łączenia stanowiska sędziowskiego z mandatem członka Izby Poselskiej bądź Senatu nie oznacza pozbawienia sędziego biernego prawa wyborczego, ale przewiduje pierwszeństwo decyzji sędziów o podjęciu stałego wykonywania władzy sędziowskiej przed tymczasowym sprawowaniem funkcji politycznych⁵⁴.

Czeskie przepisy nie sankcjonują w odniesieniu do sędziów sądów powszechnych zakazu członkostwa w partii bądź ruchu politycznym. Inaczej ma się jednak sytuacja w odniesieniu do sędziów Sądu Konstytucyjnego. W ramach przepisu § 4 ust. 4 KonstSądUst został wyrażony *expressis verbis* zakaz przynależności sędziego do partii bądź ruchu politycznego. Stosownie natomiast do § 4 ust. 3 KonstSądUst wykonywanie funkcji sędziego

⁵² Ustawa konstytucyjna nowelizująca konstytucję (Ústavní zákon, kterým se mění Ústava České republiky) z 20 marca 2013 r., Zák. č. 98/2013 Sb.

⁵³ Zob. V. Sládeček, [w:] V. Sládeček i in., Ústava..., s. 937.

⁵⁴ Tak: V. Pavlíček, J. Hřebejk, Ústava..., s. 276.

Sądu Konstytucyjnego jest niepołączalne z inną opłacaną funkcją bądź inną działalnością zarobkową, z wyjątkiem zarządu własnym majątkiem, działalności naukowej, pedagogicznej, literackiej i artystycznej, jeżeli taka działalność nie stanowi ujemy dla funkcji sędziego, jego znaczenia i godności i nie zagraża zaufaniu w niezawisłość i bezstronność orzekania w Sądzie Konstytucyjnym⁵⁵.

Kolejnym mechanizmem mającym zabezpieczyć niezawisłość sędziowską jest zapewnienie materialnego zabezpieczenia. Stosownie do § 75 ust. 2 SądUst wysokość wynagrodzenia sędziów regulowana jest ustawą szczególną. Wspomnianą ustawą szczególną regulującą problematykę wynagrodzeń sędziów jest wielokrotnie nowelizowana ustawa z 26 września 1995 r. o wynagrodzeniu i dalszych należnościach związanych z wykonywaniem funkcji przez przedstawicieli administracji państwowej, niektórych organów państwowych i sędziów oraz posłów do Parlamentu Europejskiego⁵⁶. Problematyka wynagrodzeń sędziów została uregulowana w § 28–33 WynagUst. Wysokość wynagrodzenia przedstawiono w formie wskaźników w zależności od miejsca pełnienia funkcji (sąd powiatowy, sąd wojewódzki, sąd wyższy) pomnożonych przez wysokość minimalnego wynagrodzenia (§ 28 ust. 1 WynagUst). Przyjęcie takiego mechanizmu umożliwia sukcesywne korygowanie wysokości wynagrodzenia w związku z publikacją informacji o minimalnym wynagrodzeniu w drodze komunikatów czeskiego Ministerstwa Pracy i Spraw Socjalnych.

⁵⁵ Zob. A. Mokry, *Nezávislost a nestrannost soudce – vzájemná souvislost a podmíněnost pojmů*, „Právní Praxe” 1994, nr 7, s. 459–464.

⁵⁶ Ustawa o wynagrodzeniu i dalszych należnościach związanych z wykonywaniem funkcji przez przedstawicieli administracji państwowej, niektórych organów państwowych i sędziów oraz posłów do Parlamentu Europejskiego (*Zákon o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu*) z 26 września 1995 r., Zák. č. 236/1995 Sb., dalej jako: WynagUst.

8. Postępowanie dyscyplinarne wobec sędziów

Kwestię odpowiedzialności sędziów w głównej mierze reguluje ustawa z 30 listopada 2001 r. o postępowaniu w sprawach sędziów, prokuratorów i komorników⁵⁷. W ramach ustawy w sposób szczegółowy uregulowano właściwość sądów orzekających o odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów.

Postępowanie dyscyplinarne prowadzi sąd dyscyplinarny, którym jest Najwyższy Sąd Administracyjny (§ 3 OdpowDyscypUst). Sąd dyscyplinarny orzeka w składzie kolegiальnym składającym się z przewodniczącego, jego zastępcy, sędziego oraz trzech ławników. Przewodniczącym składu jest w zasadzie sędzia Najwyższego Sądu Administracyjnego, zastępcą przewodniczącego jest sędzia Sądu Najwyższego, kolejnym członkiem składu sędziowskiego jest sędzia sądu wyższego, wojewódzkiego bądź powiatowego. Natomiast w skład ławników musi wejść przynajmniej jeden prokurator oraz jeden adwokat. W przypadku natomiast gdy postępowanie dotyczy odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziego orzekającego w sprawach administracyjnych, przewodniczącym składu jest sędzia Sądu Najwyższego, natomiast jego zastępcą sędziego Najwyższego Sądu Administracyjnego. Stosownie do § 4 ust. 6 OdpowDyscypUst kadencja członków składu orzekającego w sprawach sędziów wynosi pięć lat. O odpowiedzialności dyscyplinarnej skład sędziowski orzeka zwykłą większością głosów. W przypadku równości głosów – skład orzekający jest zobowiązany do wydania orzeczenia uniewinniającego (*zproštující rozhodnutí*).

Przedmiotowy zakres odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziego wyznacza tzw. przewinienie dyscyplinarne (*kárná provinění*). Legalną definicję przewinienia dyscyplinarnego zawiera przepis § 87 ust. 1 SądUst, zgodnie z którym przewinieniem dyscyplinarnym sędziego jest zawinione naruszenie obowiązków sędziego, jak również zawinione zachowanie bądź działanie, którym sędzia narusza godność funkcji sędziego albo zagraża zaufaniu do niezawisłego, bezstronnego, profesjonalnego i sprawiedliwego orzekania sądu⁵⁸. Ponadto, zgodnie z § 87 ust. 2 SądUst, w odniesieniu do prezesa sądu, wiceprzewodniczącego sądu, przewodniczącego kolegium Sądu Najwyższego bądź Najwyższego Sądu Administracyjnego

⁵⁷ Ustawa o postępowaniu w sprawach sędziów, prokuratorów i komorników (Zákon o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů) z 30 listopada 2001 r., Zák. č. 7/2002 Sb., dalej jako: OdpowDyscypUst.

⁵⁸ „Kárným proviněním soudce je zaviněné porušení povinností soudce, jakož i zaviněné chování nebo jednání, jímž soudce narušuje důstojnost soudcovské funkce nebo ohrožuje důvěru v nezávislé, nestranné, odborné a spravedlivé rozhodování soudů”.

za dyscyplinarne przewinienie uważa się także zawinione naruszenie obowiązków związanych z pełnieniem wymienionych funkcji.

Postępowanie w przedmiocie dyscyplinarnej odpowiedzialności sędziego jest wszczynane na wniosek (§ 8 ust. 1 OdpowDyscypUst). Wniosek może zostać złożony najpóźniej w terminie sześciu miesięcy od dnia, w którym wnioskodawca dowiedział się o okolicznościach dotyczących przewinienia dyscyplinarnego, jednakże nie później niż w terminie trzech lat od dnia dokonania przewinienia dyscyplinarnego. Legitymacja czynna do złożenia wniosku w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej przysługuje: prezydentowi w odniesieniu do każdego sędziego; ministrowi sprawiedliwości wobec każdego sędziego; prezesowi Sądu Najwyższego w przypadku wszystkich sędziów tego sądu oraz sędziów niższej instancji orzekających w sprawach, w których Sąd Najwyższy jest zwierzchnim organem sądowym; prezesowi Najwyższego Sądu Administracyjnego w odniesieniu do każdego sędziego tego sądu oraz sędziów niższej instancji orzekających w sprawach, w których Najwyższy Sąd Administracyjny jest zwierzchnim organem sądowym; prezesowi wyższego sądu wobec sędziów tego sądu oraz sędziów niższej instancji; prezesowi sądu wojewódzkiego wobec sędziów tego sądu oraz sędziów niższej instancji; prezesowi sądu powiatowego w stosunku do sędziów tego sądu oraz sędziów innych sądów powiatowych.

W przypadku ustalenia przez skład orzekający, że obwiniony sędzia dopuścił się przewinienia dyscyplinarnego i jest winien, sąd dyscyplinarny orzeka o nałożeniu na sędziego środka dyscyplinarnego. Sąd dyscyplinarny może w odniesieniu do sędziego, w stosunku do którego orzekł o dopuszczeniu się zawinionego dyscyplinarnego przewinienia, nałożyć następujące środki dyscyplinarne: nagane; obniżenie wynagrodzenia o 30% na maksymalny okres jednego roku, a w przypadku ponownego dyscyplinarnego przewinienia, którego dopuścił się sędzia przed zatarciem poprzedniego dyscyplinarnego środka, na maksymalny okres dwóch lat; odwołania z funkcji przewodniczącego kolegium orzekającego; odwołanie z funkcji sędziego (§ 88 ust. 1 SądUst). W przypadku prezesa sądu, wiceprzewodniczącego sądu, przewodniczącego kolegium Sądu Najwyższego bądź Najwyższego Sądu Administracyjnego – sąd dyscyplinarny może ponadto orzec pozbawienie dodatku finansowego za pełnienie powyższych funkcji (§ 88 ust. 2 lit. c SądUst) lub odwołanie z powyższych funkcji (§ 88 ust. 2 lit. d SądUst). Orzeczona kara dyscyplinarna ulega zatarciu, jeżeli w terminie trzech lat wobec sędziego, do którego była orzeczona, nie został wniesiony ponowny wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego.

9. Zasady etyki wykonywania zawodu sędziego

Problematyką etyki w wykonywaniu zawodu sędziego w Republice Czeskiej od początku lat 90. zajmowała się w zasadzie organizacja sędziów – Unia Sędziów Republiki Czeskiej (*Soudcovská unie České republiky*). Efektem prac Unii Sędziów były dwa uchwalone przez nią akty – „Etyczne zasady postępowania sędziego” (*Etické zásady chování soudce*) z 28 października 2000 r. oraz „Zasady postępowania sędziego” (*Zásady chování soudce*) z 26 listopada 2005 r.

Wspomniane dwa akty z uwagi na podmiot, który je uchwalił, obowiązywały jedynie członków Unii Sędziów⁵⁹. Pierwszy z aktów był dość lakoniczny i składał się z siedmiu artykułów. Drugi natomiast, wprowadzony w miejsce pierwszego, został podzielony na sześć odrębnych jednostek redakcyjnych kolejno omawiających takie zagadnienia jak: niezawisłość (*nezávislost*), bezstronność (*nestrannost*), nieskazitelnosc charakteru (*bezúhonnost*), godność (*důstojnost*), równość (*rovnost*) i profesjonalizm (*odbornost*). Każda z jednostek redakcyjnych została natomiast poprzedzona krótkim wyjaśnieniem, jak rozumieć każde z powyższych pojęć⁶⁰. Jak zostało to zaznaczone, ponieważ wspomniane zasady obowiązywały jedynie członków Unii Sędziów⁶¹, z inicjatywy prezesa Sądu Najwyższego jeszcze przed pandemią COVID-19 podjęto prace nad opracowaniem Kodeksu etycznego sędziów (*Etický kodex soudců*), który miałby obowiązywać wszystkich sędziów orzekających w sądach Republiki Czeskiej. Projekt Kodeksu zakładał uregulowanie w czterech odrębnych jednostkach redakcyjnych takich zagadnień, jak: art. I – niezawisłość (*nezávislost*), art. II – bezstronność i równość (*nestrannost a rovnost*), art. III – nieskazitelnosc charakteru i godność (*bezúhonnost a důstojnost*)

⁵⁹ *Předseda NS věří, že Etický kodex soudců bude akceptovaný do konce roku*, „Advokátní deník”, 21 września 2020 r.; <https://advokatnidenik.cz/2020/09/21/verim-ze-eticky-kodex-soudcu-bude-akceptovany-do-konce-roku-rika-predseda-ns/> (dostęp: 29 sierpnia 2022 r.)

⁶⁰ I tak wskazano, że: (1) niezawisłość sędziowska jest filarem praworządności i gwarancją prawa do rzetelnego procesu sądowego. Sędzia ma obowiązek bronić niezawisłości sędziowskiej w życiu osobistym i zawodowym; (2) bezstronność jest podstawową przesłanką i przejawem pełnienia funkcji sędziego; (3) nieskazitelnosc charakteru jest niezbędnym warunkiem należytego wykonywania funkcji sędziego oraz zaufania publicznego do należytego wykonywania funkcji sędziego; (4) godna postawa w sprawowaniu urzędu i w życiu prywatnym to rzecz oczywista dla każdego sędziego; (5) zapewnienie równości przed sądem jest podstawowym warunkiem prawidłowego pełnienia funkcji sędziego; (6) profesjonalizm i staranność są podstawowymi przesłankami prawidłowego wykonywania funkcji sędziowskiej.

⁶¹ *Předseda NS...* oraz M. Štička, *Aplikace etických postupů v soudním systému ČR*; https://www.transparency.cz/wp-content/uploads/evs_justice.pdf (dostęp: 29 sierpnia 2022 r.).

oraz art. IV – profesjonalizm i sumienność (*odbornost a svědomitost*)⁶². Jak zaznaczono w dyskusji publicznej, przewagą wspomnianego kodeksu ma być fakt, że nie wymaga on formalnego zatwierdzenia, ponieważ nie stanowi on wiążącej normy ani regulacji. Dla jego stosowania ma wystarczyć akceptacja poszczególnych rad (kolegiów) sądów⁶³.

⁶² Pełny tekst Kodeksu dostępny pod adresem: https://justice.cz/documents/64969/886651/ETICKÝ_KODEX_SOUDCE.pdf/df0cdfdc-96d9-4763-b225-05777f1ff9db (dostęp: 29 sierpnia 2022 r.).

⁶³ Zob. *Předseda NS...*

10. Organizacja wymiaru sądownictwa a samorządność sądownictwa w Republice Czeskiej

Mając na uwadze fakt, że w Europie istnieje wiele różnych modeli, w ramach których funkcjonują samorządy sędziowskie, należy stwierdzić, że w Republice Czeskiej obowiązuje tzw. ministerialny model sprawowania kontroli nad władzą sądowniczą. We wspomnianym modelu ministerialnym to Ministerstwo Sprawiedliwości ma znaczący wpływ i kontrolę nad administracją sądową. Natomiast w modelu samorządowym to samorząd sędziowski poprzez właściwe organy w postaci rad sądowniczych działających na szczeblu krajowym posiada kluczowe kompetencje w zakresie osobowym, finansowym czy zabezpieczenia materialnego. W praktyce istnieją też modele hybrydowe łączące w sobie pierwiastki obu modeli.

W kwestii samorządu sędziowskiego wypowiedział się Sąd Konstytucyjny Republiki Czeskiej w wyroku z 18 czerwca 2002 r.⁶⁴, wskazując, że sama władza sądownicza nie posiada (w Czechach – przyp. aut.) własnego organu przedstawicielskiego na szczeblu ministerstwa (który to organ mógłby być organem powołanym do przejęcia zadań ministerstwa w sprawach personalnych, w tym nadzoru nad poziomem zawodowym sądownictwa, ewentualnie także w sferze postępowań i wykonywania administracji sądowej. W jednym z kolejnych wyroków Sąd Konstytucyjny zauważył, że „konieczność autonomicznego sprawowania władzy sądowniczej wynika z Konstytucji. Jednak ten «idealny» stan założony przez Konstytucję nie istnieje w warunkach Republiki Czeskiej, ponieważ władza sądownicza nie jest reprezentowana przez samodzielną i niezależną reprezentację, nie może przejawiać się na zewnątrz jako jedna z władz niezależnych, ale jest faktycznie reprezentowana przez Ministerstwo Sprawiedliwości, co znajduje również odzwierciedlenie w całym uregulowaniu modelu samorządu sędziowskiego *de lege lata*”⁶⁵. Zasadniczo więc samorząd sędziowski jest jedynie reprezentowany w poszczególnych sądach przez rady (kolegia) poszczególnych sądów. Aby móc natomiast mówić o samorządzie sędziowskim w ścisłym tego słowa znaczeniu i w formie,

⁶⁴ Wyrok Sądu Konstytucyjnego (Nález Ústavního soudu) z 18 czerwca 2002 r., Pl. ÚS 7/02. Oryg. brzmienie: „soudní moc sama nemá vlastní reprezentativní orgán na úrovni ministerstva (kterýžto orgán by mohl být orgánem povolaným převzít úlohu ministerstva ve věcech personálních včetně dohledu nad odbornou úrovní soudcovského sboru, případně i v dalších oblastech řízení a výkonu správy soudnictví)“.

⁶⁵ Wyrok Sądu Konstytucyjnego (Nález Ústavního soudu) z 11 lipca 2006 r., Pl. ÚS 18/06. Oryg. brzmienie: „(...) Ústavní soud konstatuje s ohledem na závěry, které v minulosti vyslovil, že z Ústavy vyplývá nutnost autonomního postavení soudní moci. (...) soudní moc (...) je fakticky reprezentována Ministerstvem spravedlnosti, což se zobrazuje i v celé úpravě modelu správy soudů *de lege lata*“.

w jakiej istnieje w innych państwach, organem sprawującym kontrolę nad sprawami personalnymi oraz z zakresu samorządowania musiałaby być odrębnie funkcjonująca Naczelna Rada Sądownictwa, której wprowadzenie miało mieć miejsce w związku z planowanymi reformami sądownictwa⁶⁶.

Administrację nad sądami sprawuje przede wszystkim państwowy organ centralny w postaci Ministerstwa Sprawiedliwości (względnie ministra sprawiedliwości) oraz poszczególni prezesi (*předseda soudu*) i wiceprezesi (*místopředseda soudu*). Niektóre czynności związane z wykonywaniem administracji wykonuje dyrektor administracji sądu (*ředitel správy soudu*). Nie należy przy tym zapominać, że w poszczególnych sądach samorząd sędziowski jest także reprezentowany przez rady sędziowskie (*soudcovská rada*).

Ministerstwo Sprawiedliwości Republiki Czeskiej sprawuje zarząd nad sądami albo bezpośrednio, albo za pośrednictwem prezesa sądu, natomiast w odniesieniu do sądów powiatowych zarząd może być sprawowany pośrednio przez prezesów właściwych sądów wojewódzkich (§ 120 ust. 1 SądUst). W odniesieniu do kwestii majątkowo-budżetowych administrację Ministerstwo sprawuje wyłącznie poprzez prezesów sądów (§ 120 ust. 4 SądUst). Ponadto, w odniesieniu do Sądu Najwyższego Ministerstwo sprawuje zarząd nad nim za pośrednictwem prezesa tego sądu (§ 120 ust. 2 SądUst).

Stosownie do § 123 ust. 1 lit. a SądUst w gestii Ministerstwa Sprawiedliwości leży zapewnienie funkcjonowania sądów pod względem organizacyjnym, w szczególności corocznego ustalania liczby sędziów, asystentów, wyższych urzędników sądowych, sekretarzy sądowych itd. Ponadto, zabezpiecza funkcjonowanie sądów przez zapewnienie finansowania ich zarządzania i zabezpieczenia rzeczowego w zakresie przewidzianym szczególnymi przepisami prawa oraz przeprowadza kontrole gospodarności (§ 123 ust. 1 lit. b). Co istotne, Ministerstwo Sprawiedliwości udostępnia sądom wojewódzkim w ramach zatwierdzonego budżetu środki przeznaczone na zarządzanie tym sądem oraz sądami powiatowymi w jego okręgu. Szczególną rolą jest także kierowanie i organizowanie szkoleń zawodowych kandydatów na sędziów, w szczególności określanie liczby kandydatów na sędziów dla każdego sądu wojewódzkiego. To na Ministerstwie Sprawiedliwości ciąży obowiązek organizacji i przeprowadzenia specjalistycznego egzaminu prawniczego. Ministerstwo Sprawiedliwości pełni także w stosunku do poszczególnych sądów funkcje kontrolno-formalne, ponieważ jest zobowiązane monitorować i oceniać postępy sądów wyższych, wojewódzkich i powiatowych w postępowaniach i orzekaniu wyłącznie z punktu widzenia przestrzegania zasad godności postępowania i etyki sędziowskiej oraz weryfikować, czy nie dochodzi do nadmiernych opóźnień w postępowaniu. W powyższym celu Ministerstwo Sprawiedliwości korzysta m.in. z elektronicznej ewidencji spraw prowadzonej w poszczególnych sądach, aby monitorować i oceniać stan wokand sądowych na podstawie wykazów i statystyk sądowych, prowadzić

⁶⁶ Więcej na ten temat w rozdziale 11 niniejszego opracowania.

przegląd akt sądowych i stopnia zaawansowania spraw oraz móc zajmować się skargami osób fizycznych bądź prawnych na przebieg postępowań sądowych (§ 123 ust. 2 SądUst).

Wykonywanie zarządu przez poszczególnych prezesów sądów zostało uregulowane bezpośrednio w przepisach § 124–127 SądUst oraz w przypadku prezesa Najwyższego Sądu Administracyjnego w § 29 PPSAUst. Należy zaznaczyć, że prezesowie sądów, oprócz sprawowania władzy sądowniczej, są przedstawicielami władzy państwowej.

Prezes Sądu Najwyższego jest odpowiedzialny za funkcjonowanie sądu pod względem personalnym i organizacyjnym w szczególności poprzez zapewnienie odpowiedniej obsady kadrowej Sądu Najwyższego przez sędziów, asystentów sądowych, pracowników zawodowych itd. (§ 124 ust. 1 SądUst). Ponadto ma on dbać o profesjonalizm sędziów i stwarzać dla nich warunki dla zwiększania go, podnoszenie poziomu zawodowego asystentów i innych pracowników zatrudnionych w Sądzie Najwyższym. W zakresie obowiązków Prezesa Sądu Najwyższego leży także obowiązek dbania o godność postępowania i dotrzymywania zasad etyki sędziowskiej oraz weryfikowania, czy nie dochodzi do nadmiernych opóźnień w postępowaniach prowadzonych przed tym sądem. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że prezesa Sądu Najwyższego mianuje spośród sędziów tego sądu prezydent. Kadencja prezesa oraz wiceprezesa wynosi 10 lat, przy czym prezesa nie można mianować ponownie na tę samą funkcję, a wiceprezesa więcej niż dwie kadencje z rzędu.

Prezesi sądów wyższych są natomiast odpowiedzialni za zabezpieczenie prawidłowego funkcjonowania sądu pod względem personalnym i organizacyjnym, dbanie o profesjonalizm sędziów i stwarzanie dla nich warunków dla zwiększania go, troszczenie się o podnoszenie poziomu zawodowego asystentów i innych pracowników zatrudnionych w danym sądzie wyższym. Prezes sądu wyższego jest nominowany spośród sędziów danego sądu przez prezydenta na wniosek ministra sprawiedliwości. Jego kadencja trwa siedem lat i nie może być ponowiona w tym samym sądzie. Osoba pełniąca uprzednio funkcję prezesa sądu wyższego w jednym sądzie może zostać ponownie powołana na to stanowisko w innym sądzie wyższym po upływie pięciu lat od dnia zakończenia pełnienia funkcji prezesa sądu wyższego.

Prezesi sądów wojewódzkich odpowiadają za funkcjonowanie danego sądu pod względem personalnym i organizacyjnym w szczególności przez zapewnienie odpowiedniej obsady kadrowej. W zakresie ich obowiązków leży ponadto dbanie o rozdział środków do zagospodarowania przez dany sąd wojewódzki i znajdujące się w jego obszarze sądy powiatowe stosownie do przepisów ustawowych. Oprócz tego, ma dbać o profesjonalizm sędziów orzekających w jego sądzie oraz troszczyć się o podnoszenie poziomu zawodowego sędziów, asystentów i innych pracowników zatrudnionych w danym sądzie. Analogicznie do sądów wyższych prezes sądu wojewódzkiego jest nominowany spośród sędziów danego sądu przez prezydenta na wniosek ministra sprawiedliwości. Jego kadencja trwa siedem lat i nie może być ponowiona w tym samym sądzie. Osoba pełniąca dotychczas funkcję prezesa sądu wojewódzkiego w jednym sądzie może, po upływie pięciu lat od dnia zakończenia pełnienia takiej funkcji, zostać ponownie powołana do pełnienia funkcji prezesa w innym sądzie wojewódzkim.

Prezesi sądów powiatowych wykonują zadania administracji państwowej w stosunku do sądów, w których pełnią funkcję prezesa. Do ich obowiązków należy zapewnienie prawidłowego funkcjonowania sądu pod względem personalnym i organizacyjnym, nadzorowanie przygotowania zawodowego kandydatów na sędziów w okresie ich pracy w sądzie rejonowym, dbanie o profesjonalizm sędziów i stwarzanie warunków dla jego podnoszenia, dbanie o podwyższanie kwalifikacji zawodowych pozostałych pracowników sądów, dbanie o przygotowanie zawodowe i pełnienie funkcji przez ławników. Prezes sądu powiatowego jest nominowany spośród sędziów danego sądu przez ministra sprawiedliwości na wniosek prezesa sądu wojewódzkiego, w którego obszarze właściwości znajduje się dany sąd powiatowy.

W odniesieniu do prezesów poszczególnych sądów ustawodawca czeski wprowadził szereg dodatkowych warunków formalnych. Przesłanką dla pełnienia funkcji prezesa sądu jest obowiązek wykonywania funkcji sędziego przez przynajmniej pięć lat (§ 105b ust. 2 SądUst). Dodatkowo osoba mianowana na funkcję prezesa (lub wiceprezesa) sądu wyższego, wojewódzkiego albo powiatowego ma obowiązek ukończenia specjalistycznego programu Akademii Prawnej z obszaru zarządzania sądem najpóźniej w terminie dwóch lat od dnia mianowania na stanowisko prezesa bądź wiceprezesa sądu.

Pozostałe czynności związane z wykonywaniem administracji wykonuje dyrektor administracji sądu. Do zadań dyrektora administracji sądu należy zapewnienie funkcjonowania sądu i niektóre inne czynności związane z wykonywaniem administracji państwowej sądów (§ 122a ust. 1 SądUst). Powyższe nie wpływa jednak na odpowiedzialność prezesa sądu jako organu administracji państwowej sądu. Prezes sądu może ponadto zastrzec sprawy, które rozstrzyga bezpośrednio. Dyrektor jest mianowany i odwoływany przez prezesa danego sądu. Pełni przy tym swoje funkcje w ramach stosunku pracy. Rolą dyrektora jest dbanie o rutynowe sprawy związane z funkcjonowaniem i administracją wewnętrzną danego sądu. W ramach poszczególnych sądów jego funkcje mogą się więc w pewien sposób różnić.

Rady sędziowskie tworzy się w Sądzie Najwyższym, sądach wyższych oraz sądach wojewódzkich (§ 46 ust. 1 SądUst). Ponadto rada sędziowska jest obowiązkowa w przypadku sądu powiatowego, jeżeli liczba orzekających w nim sędziów jest większa niż 10. Stosownie do przepisu § 46 ust. 4 SądUst rada jest organem doradczym prezesa danego sądu. Składa się ona co do zasady z pięciu członków. Wyjątkowo w przypadku sądów powiatowych, w których orzeka mniej niż 30 sędziów, rada (kolegium) składa się z trzech członków. Funkcja członka rady jest niepołączalna z funkcją prezesa, zastępcy prezesa oraz w przypadku Sądu Najwyższego z funkcją przewodniczącego izby.

Do kompetencji rady sędziowskiej w Sądzie Najwyższym należy m.in. wyrażanie opinii co do kandydatów mianowanych do pełnienia funkcji przewodniczącego kolegium i przewodniczącego senatu Sądu Najwyższego, wyrażanie opinii co do sędziów mających być oddelegowanymi do pełnienia funkcji sędziego w Sądzie Najwyższym bądź oddelegowanymi z Sądu Najwyższego do pełnienia funkcji sędziego w innym sądzie. Rady sędziowskie

w sądach wyższych i wojewódzkich pełnią funkcje doradczo-opiniujące. W ich gestii leży bowiem wyrażanie opinii co do kandydatów do pełnienia funkcji prezesa lub wiceprezesa w danym sądzie, w którym działają. Wyrażają ponadto opinie co do sędziów delegowanych z albo do sądu, w którym działają.

Wybory do rady sędziowskiej są bezpośrednie, równe i tajne. Członkowie rady są wybierani przez zgromadzenie wszystkich sędziów danego sądu. Kadencja członka rady wynosi pięć lat (§ 58 ust. 1 SądUst). Funkcja członka rady wygasa m.in. wskutek zaprzestania pełnienia funkcji sędziego, oddelegowania sędziego do pełnienia funkcji w innym sądzie, mianowania do pełnienia funkcji prezesa lub wiceprezesa sądu, upływu miesiąca kalendarzowego, w którym członek rady złożył oświadczenie o rezygnacji, niewykonywania funkcji sędziego z przyczyn zdrowotnych lub innych w okresie następujących po sobie sześciu miesięcy.

11. Dyskusje nad reformą sądownictwa w Republice Czeskiej

W ostatnich latach w Republice Czeskiej zwracano uwagę na potrzebę reformy dotychczasowego sądownictwa. Na początku 2010 r. zasadniczy projekt zmian sądownictwa dotyczył próby zniesienia szczebla tzw. wyższych sądów⁶⁷. Kluczowym argumentem było to, że czteroszczeblowa struktura sądownictwa jest zbyt duża, a sądownictwo w ramach pierwszej instancji powinno być wykonywane przez sądy powiatowe. W 2016 r. rozpoczęto kolejną dyskusję co do konieczności zreformowania czeskiego sądownictwa. W tym celu Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało zestaw założeń określony jako tzw. Biała Księga (*Bílá kniha*), które miały usprawnić funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości. Zmiany miały dotyczyć m.in. egzaminów wstępnych na aplikację sędziowską, przyspieszenia postępowania sądowego, zmian w zakresie oceny pracy sędziów⁶⁸. W odpowiedzi na „Białą Księgę” Najwyższy Sąd Republiki Czeskiej przygotował dokument, który zawierał zbiór poglądów w przedmiocie planowanej reformy sądownictwa. Dokument został nazwany jako tzw. Zielona Księga (*Zelená kniha*)⁶⁹. Odniesiono się w nim do zarzutów dotyczących m.in. nieefektywności i przewlekłości postępowania sądowego. Środowisko sędziowskie wyraziło pogląd, że obecny model tzw. zarządzania wykonywanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości, które mianuje sędziów i sprawuje zarząd nad sądami, jest nieefektywny i prowadzi do umacniania pozycji prezesów sądów wyższych instancji. Ci ostatni mają bowiem ogromny wpływ na obsadzanie stanowisk sędziowskich w poszczególnych sądach.

W ramach „Zielonej Księgi” została zaakcentowana potrzeba usamodzielnienia się władzy sądowniczej i jej oddzielenia od państwowego zarządzania na wzór projektu reformy sądownictwa z 1999 r. Projekt ten, autorstwa byłego ministra sprawiedliwości Otakara Motejla, przewidywał przede wszystkim utworzenie niezależnego organu tzw. Najwyższej Rady Sądownictwa (*Nejvyšší rada soudnictví*). Jej skład mieli tworzyć nie tylko sędziowie, ale również przedstawiciele innych profesji prawnych. Projekt nie uzyskał w 2000 r.

⁶⁷ Więcej na ten temat zob. T. Bartůňková, L. Vincourek, *Reforma justice: Soudci navrhuji zrušení vrchních soudů*, https://www.irozhlaz.cz/zpravy-domov/reforma-justice-soudci-navrhuj-zruseni-vrchnich-soudu_201005162115_lvincourek (dostęp: 29 sierpnia 2022 r.); L. Navara, T. Syrovátka, *Revoluce v justici: vrchní soudy zmizí, hlavní bude okres*, https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/revoluce-v-justici-vrchni-soudy-zmizi-hlavni-bude-okres.A100615_1402046_domaci_jw (dostęp: 29 sierpnia 2022 r.).

⁶⁸ Zob. więcej: L. Vávra, *Bílá kniha, kapitola I., O soudcích – Část první*, <https://www.pravni prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/bila-kniha-kapitola-i-o-soudcich-cast-prva> (dostęp: 29 sierpnia 2022 r.).

⁶⁹ „Zelená kniha” *justice*, [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/0810ABD1ABE86F00C12583D60026C2CC/\\$file/Zelená%20kniha%20justice.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/0810ABD1ABE86F00C12583D60026C2CC/$file/Zelená%20kniha%20justice.pdf) (dostęp: 31 lipca 2022 r.).

odpowiedniej liczby głosów w parlamencie i tym samym nie został uchwalony. W konkluzji „Zielonej Księgi” podkreślono, że obecny model zarządzania sądownictwem wymaga reformy, a reforma powinna przede wszystkim obejmować powołanie organu na wzór wspomnianej Najwyższej Rady Sądownictwa. Zdaniem autorów „Zielonej Księgi” taki organ pozwoliłby na kompetentne i efektywne zarządzanie sądową administracją. Stałby na straży przestrzegania etyki sędziowskiej oraz wpływałby na jakość orzecznictwa i odpowiadał za kształcenie sędziów. W czeskim środowisku społecznym i politycznym ponownie pojawiają się głosy za reformą sądownictwa⁷⁰.

⁷⁰ Por. K. Léko, *Reformy justice jsou možné, a to i razantní*, http://ceskapozice.lidovky.cz/reformy-justice-jso-u-mozne-a-to-i-razantni-fjo-/tema.aspx?c=A180619_233414_pozice-tema_lube (dostęp: 29 sierpnia 2022 r.).

12. Uwagi końcowe

Republika Czeska jako państwo demokratyczne usankcjonowało prawne podstawy dotyczące organizacji władzy bezpośrednio na poziomie konstytucji, przewidując klasyczny trójpodział władzy. W przepisie art. 2 ust. 1 konstytucji wskazano, że źródłem wszelkiej władzy państwowej jest Lud, który sprawuje ją za pośrednictwem organów władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowej. W stosunku do organów władzy sądowej przewidziano natomiast wprost, że władzę sądową sprawują niezależne sądy. W dyskusji publicznej w ostatnich latach zauważa się jednak, że ten idealny stan niezależności założony przez konstytucję w realiach Republiki Czeskiej jest zachwiany. W dyskusjach za reformą sądownictwa wskazuje się, że obecnie władza sądowa nie jest reprezentowana przez samodzielną i niezależną reprezentację, a w rzeczywistości reprezentuje ją Ministerstwo Sprawiedliwości z ministrem na czele. W środowisku sędziowskim coraz częściej podnoszone są głosy, że obecny model tzw. zarządzania wykonywanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości prowadzi do umacniania pozycji prezesów sądów wyższych instancji. Podkreślono przy tym, że reforma powinna polegać na usamodzielnieniu się władzy sądowej i jej oddzieleniu od państwowego zarządzania.

Wykazy aktów prawnych i orzecznictwa

Akty prawne

Ustawa o proklamowaniu niezależnego państwa czechosłowackiego (*Zákon o zřízení samostatného státu československého*) z 28 października 1918 r., Zák. č. 11/1918 Sb.

Konstytucja Republiki Czechosłowackiej (*Ústava Československé republiky*) z 29 lutego 1920 r., Zák. č. 121/1920 Sb.

Ustawa o niektórych kolejnych warunkach wykonywania poszczególnych funkcji w organach państwowych i organizacjach Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Czeskiej Republiki i Słowackiej Republiki (*Zákon kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky*) z 4 października 1991 r., Zák. č. 451/1991 Sb.

Ustawa konstytucyjna o rozpadzie Czechosłowacji (*Ústavní zákon zániku České a Slovenské Federativní Republiky*) z 25 listopada 1992 r., Zák. č. 542/1992 Sb.

Czeska Konstytucja (*Ústava České republiky*) z 16 grudnia 1992 r., Zák. č. 1/1993 Sb.

Ustawa o Sądzie Konstytucyjnym (*Zákon o Ústavním soudu*) z 16 czerwca 1993 r., Zák. č. 182/1993 Sb.

Ustawa o wynagrodzeniu i dalszych należnościach związanych z wykonywaniem funkcji przez przedstawicieli administracji państwowej, niektórych organów państwowych i sędziów oraz posłów do Parlamentu Europejskiego (*Zákon o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu*) z 26 września 1995 r., Zák. č. 236/1995 Sb.

Ustawa o wyborach do Parlamentu Republiki Czeskiej (*Zákon o volbách do Parlamentu České republiky*) z 27 września 1995 r., Zák. č. 247/1995 Sb.

Ustawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (*Zákon soudní řád správní*) z 21 marca 2002 r., Zák. č. 150/2002 Sb.

Ustawa o sądach, sędziach, ławnikach i państwowej administracji sądów (*Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů*) z 30 listopada 2001 r., Zák. č. 6/2002 Sb.

Ustawa o postępowaniu w sprawach sędziów, prokuratorów i komorników (*Zákon o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů*) z 30 listopada 2001 r., Zák. č. 7/2002 Sb.

Ustawa z 11 czerwca 2013 r. o obywatelstwie Republiki Czeskiej (Zákon o státním občanství České republiky), Zák. č. 186/2013 Sb.

Ustawa konstytucyjna nowelizująca Konstytucję (Ústavní zákon, kterým se mění Ústavu České republiky) z 20 marca 2013 r., Zák. č. 98/2013 Sb.

Orzecznictwo

Postanowienie Sądu Najwyższego Republiki Czeskiej (*Usnesení Nejvyššího soudu České republiky*) z 29 maja 2002 r., 11 Tcu 67/2002.

Wyrok Sądu Konstytucyjnego (*Nález Ústavního soudu*) z 18 czerwca 2002 r., Pl. ÚS 7/02.

Wyrok Sądu Konstytucyjnego (*Nález Ústavního soudu*) z 28 kwietnia 2005 r., Pl. ÚS 60/04, N 96/37 SbNU 297.

Wyrok Sądu Konstytucyjnego (*Nález Ústavního soudu*) z 11 lipca 2006 r., Pl. ÚS 18/06.

Wyrok Sądu Konstytucyjnego (*Nález Ústavního soudu*) z 15 maja 2012 r., Pl. ÚS 23/09.

Bibliografia

- Boguszak J., *Teorie státu a práva*. I. díl, Praha 1969.
- Filip J., Holländer P., Šimíček V., *Zákon o Ústavním soudu. Komentář*, Praha 2007.
- Kocourek J., *Zákon o soudech a soudcích. Komentář*, Praha 2015.
- Knapp V., Přínos střeoevropského soudnictví k evropské právní kultuře, „Právník” 1993, nr 9.
- Knapp V., *Teorie práva*, Praha 1995.
- Langášek T., [w:] P. Rychetský i in., *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář*, Praha 2015
- Mokřý A., Nezávislost a nestrannost soudce – vzájemná souvislost a podmíněnost pojmů, „Právní Praxe” 1994, nr 7.
- Pavlíček V., Hřebejk J., *Ústava a Ústavní řád České republiky. Komentář*. 1. díl. Ústavní systém, Praha 1998.
- Schelleová I., Schelle K., *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*, Praha 2004.
- Sládeček V., [w:] V. Sládeček i in., *Ústava České republiky. Komentář*, Praha 2016
- Sváček J., *Nezávislost soudní moci*, „Soudce” 2009, nr 11.
- Zoulik F., *Soudy a soudnictví*, Praha 1995.
- Pozycje elektroniczne
- Československý stát prohlášen, Lidové Noviny, 29 października 1918 r., s. 1, <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:25a3b3d0=61-6e11-dc-964b000-606d5fd6c?page-uuid:2552d4b0-61e6-11dc-89d8-000d606f5dc6> (dostęp: 27 sierpnia 2022 r.).
- Kodeks etyki sędziego (*Etické zásady chování soudce*), https://justice.cz/documents/64969/886651/ETICKÝ_KODEX_SOUDCE.pdf/df0cdfdc-96d9-4763-b225-05777f1f-f9db (dostęp: 29 sierpnia 2022 r.).
- Předseda NS věří, že Etický kodex soudců bude akceptovaný do konce roku*, w: „Advokátní deník“, 21 września 2020 r.; <https://advokatnidenik.cz/2020/09/21/verim-ze-eticky-kodex-soudcu-bude-akceptovany-do-konce-roku-rika-predseda-ns/> (dostęp: 29 sierpnia 2022 r.).
- Uzasadnienie Konstytucji Republiki Czeskiej z 16 grudnia 1992 r. (*Důvodová zpráva k Ústavě České republiky*); http://psp.cz/eknih/1992cnr/tisky/t0152_03.htm http://psp.cz/eknih/1992cnr/tisky/t0152_03.htm (dostęp: 27 sierpnia 2022 r.).

- „Zelená kniha” justice, [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/0810ABD1ABE86F-00C12583D60026C2CC/\\$file/Zelená%20kniha%20justice.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/0810ABD1ABE86F-00C12583D60026C2CC/$file/Zelená%20kniha%20justice.pdf) (dostup: 31 lipca 2022 r.).
- Bartůňková T., Vincourek L., *Reforma justice: Soudci navrhnou zrušení vrchních soudů*, https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/reforma-justice-soudci-navrhaji-zruseni-vrchnich-soudu_201005162115_lvincourek (dostup: 29 sierpnia 2022 r.).
- Léko K., *Reformy justice jsou možné, a to i razantní*, Žródło: http://ceskapozice.lidovky.cz/reformy-justice-jsou-mozne-a-to-i-razantni-fjo-/tema.aspx?c=A180619_233414_pozice-tema_lube (dostup: 29 sierpnia 2022 r.).
- Navara L., Syrovátka T., *Revoluce v justici: vrchní soudy zmizí, hlavní bude okres*, Žródło: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/revoluce-v-justici-vrchni-soudy-zmizi-hlavni-bude-okres.A100615_1402046_domaci_jw (dostup: 29 sierpnia 2022 r.).
- Štička M., *Aplikace etických postupů v soudním systému ČR*, https://www.transparency.cz/wp-content/uploads/evs_justice.pdf (dostup: 29 sierpnia 2022 r.).
- Vávra L., *Bílá kniha, kapitola I., O soudcích – Část první*, Žródło: <https://www.pravni prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/bila-kniha-kapitola-i-o-soudcich-cast-prva> (dostup: 29 sierpnia 2022 r.).